

KATAR DIŞ POLİTİKASI VE ARAB BAHARI

Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Doç. Dr. Burak GÜMÜŞ

Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZ

Orta Doğu Bölgesi ve Basra Körfezi, dünyanın enerji santrali olduğundan uluslararası ilişkilerin ana araştırma konularından biridir. Makale, Katar'ın Orta Doğu politikalarındaki yeri ve önemini aktararak Arap Baharı sürecinde izlediği politikalara odaklanmaktadır. Dış politikasındaki arabuluculuk ve tarafsızlık ilkelerini bu süreçte aktif müdahil tutuma dönüştüren ülke, başlangıçta bölgesel ölçekte etkiler kazanmıştır; fakat Suriye'deki savaş ve Mısır'daki askeri darbe ile politikalarını gözden geçirme ihtiyacı hissetmiştir. Katar deneyimi göstermektedir ki, demokratik ve jeopolitik gelişmeler iç içedir; küresel ve bölgesel aktörlerin siyasetleri ve alt gruplar bu sürecin belirleyenleridir. Çalışma iddia etmektedir ki, halkların değişim talepleri yeni bir bölgesel düzeni tesis etme ihtimali içeriyorsa burada aynı zamanda bir risk bulunmaktadır. Katar, "eski düzen-yeni talepler-küresel dengeler-bölge içi güç denklemleri" dörtlüsünde inişli çıkışlı dış politik süreçleri iyi yönetebildiği ölçüde hedeflerine varabilir.

Anahtar Kelimeler: *Orta Doğu, Arap Baharı, Katar, ABD askeri üsleri, El-Cezire*

QATAR'S FOREIGN POLICY AND THE ARAB SPRING

ABSTRACT

As the Middle East and the Persian Gulf is the energy centre with global impact, this region can be regarded as one of the main research topics in the international relations. This article focuses on the importance of Qatar in the Middle East policies and discusses its approach towards the Arab Spring. The country, which abandoned its traditional role as mediator and neutralist foreign policy and switched over to active interventionism, gained some importance as an influential actor, but had to consider its attitude after the civil war in Syria and the coup d'état in Egypt. The Qatari case shows that both democratic and geopolitical developments intersect and global, regional actors and sub-national actors determine this process. This study claims that if there is a probability of change of the current regional order due to the peoples' demands then there is also a risk. Qatar can reach its political goals, only if it is able to manage its foreign policy, symbolically representing a zigzag course within a

magic square consisting of “old order, new demands, global balance and regional power relations balance”.

Keywords: *Middle East, Arap Spring, Qatar, USA military bases, Al-Jazeera*

1. GİRİŞ

“2030 Ulusal Vizyonu” çerçevesinde yürütülen çeşitli imaj yatırımları mı (örneğin 2011 yılında Fransız futbol kulübü Paris Saint-Germain’i satın alması) yoksa başkent Doha’da kendi alanında Orta Doğu’nun en büyüğü olarak kurulan “Education City” (Eğitim Şehri) mi; bölge olaylarını yayınlamada etkin El-Cezire¹ TV kanalı mı yoksa 2022 yılında gerçekleştirilecek FIFA Dünya Kupası maçlarına ev sahipliği yapmaya hak kazanması mı Katar’ı dünyanın gündeminde yukarı taşımaktadır? Uluslararası ilişkiler disiplininde yola çıkıldığında temel soru şuradan geçmektedir: Küresel arenada hangi özellikler Katar’ı farklı kılmaktadır? Hükmettiği toprak hacmi olarak küçük, gerçekleştirdiği etkinlikler olarak büyük olan bu emirlik, bölgesel anlamda ne tür politik eğilimler sergilemektedir? Vurgulanmalıdır ki, Katar’ın uluslararası ve bölgesel ilişkilerdeki koordinatları, bu ülkenin öncelikle coğrafi konumu ve sahip olduğu enerji kaynakları, sonra ekonomik, siyasal ve demografik özellikleri ile ilintilidir.

Küresel boyutta Orta Doğu Bölgesi’nin, bölgesel olarak Basra Körfezi’nin bir parçası olması, Katar hakkında ilk bilgileri vermektedir (Owen, 2004). Orta Doğu, uluslararası ilişkilerde jeopolitik ve jeostratejik potansiyelleri ile öne çıkmaktadır: Ekonomik rezervler (örneğin enerji ve su kaynakları), dinsel faktörler (semavi dinlerin çıkış bölgesi) ve siyasal gelişmeler (örneğin etnik ve dini bir çatışma alanı olması) hem bölgesel hem de küresel siyaseti etkilemektedir. Bu bölgenin en çarpıcı özelliği, dünya petrol rezervlerinin yüzde 65’ine ve doğalgazının yüzde 45’ine sahip olmasıdır. “Orta Doğu” kavramını ilk kez kullanan Amiral A. Thayer Mahan iddia etmektedir ki, “bir dünya imparatoru olmak için, önemli deniz ticaret yollarına hâkim olmak gerektiğine göre, Hürmüz Boğazı, Aden Körfezi ve Babel Mendep Boğazı, Süveyş Körfezi ve Cebeli Tarık Boğazı bu bölgede yer almaktadır. [...] Geçmişte Osmanlı İmparatorluğu, sonra Birleşik Krallık, Soğuk Savaş döneminde ise bölgeyi doğrudan ve dolaylı etkileri altına alan ABD ve SSCB, bu sayede dünya gücü olmuşlardır.” (Arı, 2004, s. 9, aktaran Kaya Erdem, 2009, s. 29-30) Bunun yanında not edilmelidir ki, Katar dünyanın en yüksek doğal gaz rezervlerine sahip üçüncü, petrol rezervlerine sahip on ikinci ülkesidir.

Orta Doğu Bölgesi’nin merkezi olarak Basra Körfezi’ni göstermek yanlış olmayacaktır (Zahlan, 1998). Bu körfez Orta Doğu ile Afrika, Hindistan ve Çin arasında ticari ve dini faaliyetlerin doğup serpildiği bir alan olagelmıştır. Katar ile birlikte Basra Körfezi’ne kıyısı olan diğer bölge devletleri şunlardır:

¹ 1996’da kurulan televizyon Irak Savaşı’ndaki yayınları ile Arap halklarının sevgisini kazanırken, ABD’nin tepkisine çekmişti. CNN’den esinlenilerek 2006 yılında El-Cezire’nin İngilizce kanalı yayın yapmaya başladı.

Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Suudi Arabistan, İran ve Irak (Legrenzi, 2011). Şii-Vehhabi çatışma politikasının yaşandığı bu ülkeler arasında Katar bir taraftan İran ile sıkı ilişkilerini bırakmazken diğer taraftan Suudi Arabistan ile yakın siyasi ve ekonomik (örneğin Körfez İşbirliği Konseyi) faaliyetler icra etmektedir. Henüz 43. yılında olan bu devlet, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren uluslararası arenada giderek önem kazanmaktadır. Burada dünyada artan petrol ve doğal gaz kullanımını kayda değer bir rol oynamaktadır. Ayrıca gelişen ekonomisi ile Orta Doğu Bölgesi'nde yumuşak güç pozisyonu elde etmiştir ve bunu birçok anlamda (örneğin arabuluculuk) kullanmaktadır (Niethammer, 2010, ss. 1-8). Katar'ın kaydettiği gelişmelerin nedenleri arasında –enerjinin yanında– sosyal, politik ve ekonomik faktörler ve reformlar yatmaktadır.

Bu çalışma öncelikle Katar'ın demografik, tarihsel, siyasi ve ekonomik özelliklerini özetleyecektir. Daha sonra ülkenin dış politikasındaki genel eğilimlere işaret edecek ve Orta Doğu politikasına ışık tutacaktır. Son olarak Katar'ın “Arap Baharı” olarak tanımlanan süreçte sergilediği tutumları işleyecek ve Orta Doğu'da cereyan eden bölgesel güç denklemlerine atıfta bulunacaktır. Çalışma temelde, Orta Doğu özelinde bölgesel ölçekte yeni bir düzen/nüfuz alanları geliştirilmek istenirken eski düzenin sahipleri konumundaki hem küresel hem de bölgesel aktörlerin çeşitli politikalar ile zorluk çıkarabileceğini, bunlar tamamen yadsınırsa zorluk katsayısı artacağını hatta istenen sonuçları elde etmenin imkânsız hale gelebileceğini öne sürmektedir. Katar Arap Baharı'nda bu diplomatik gerçeği tecrübe etmektedir.

2. Ülkenin Genel Özellikleri

Demografik özellikleri bağlamında ifade edilmelidir ki, 2013 yılında 2 milyon olarak verilen Katar'da nüfusun % 85'i ülkeye çalışmak üzere gelen göçmen işçi² ve aileleri tarafından oluşmaktadır (Katar İstatistik Kurumu Veri Tabanı, 18.04.2012; Dünya Bankası, 3.10.2013). Örneğin İranlı, Pakistanlı ve Hindistanlıların nüfus oranlarının fazla olması bu ülkelerle yürütülen siyasi ve ekonomik ilişkilerde demografi faktörünü öne çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu oranlar ülkenin dış politika eğilimlerine etki etmektedir. % 15'lik yerli nüfus, kamu işlerine alımlar³ gibi siyasi ve ekonomik haklar gibi konularda önceliklere sahiptir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, nüfusun 1,4 milyonu erkek, 0,5 milyonu kadındır (Katar İstatistik Kurumu, 6.7.2013). Arapça ana dil, İngilizce geniş kesimler için iletişim dilidir. Bilinmektedir ki, kadınların okuma yazma oranı % 93, erkeklerin okuma yazma oranı % 95'dir. Bu verilerle dünyadaki en yüksek okuma yazma oranlarından birini gerçekleştirmiştir. Benzer yönetimlere rağmen Katar'ı bölge devletleri arasında öne çıkaran

² Göçmen işçiler özellikle inşaat, sağlık, hizmet, enerji sektörlerinde çalışmaktadırlar.

³ Kamu sektöründe % 60 oranında yerli nüfus, % 40 oranında göçmenler istihdam edilmektedir. Ayrıca, 2008 yılında deklare edilen 2030 Vizyonu'na göre, yerli nüfus için üst düzey meslekler oluşturulmak istenmektedir.

özelliği, ülkede bulunan düşünce kuruluşları ve eğitim alanında gerçekleştirilen yatırımlardır. İlaveten, ülkede % 96'lık bir nüfus kentsel bölgelerde yaşarken, % 4'ü kırsal bölgelerde ikame etmektedir. Ülkede İslam'ın Sünni-Vehhabi yorumu öne çıkmıştır. Hükümet İslam içi dinsel-mezhepsel dağılım hakkında resmi bir bilgi vermezken, Katar'da bulunan yabancı ülke vatandaşları ve gayrimüslimler hakkındaki bilgiler ve tahminler temsilcilikler ve Hıristiyan gruplardan alınabilmektedir (ABD Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Dairesi Uluslararası İnanç Özgürlüğü 2012 Raporu, 2012, s. 1). 2004 nüfus sayımına göre dinsel dağılım oranları şu şekildedir: % 77,5 Müslüman, % 8,5 Hıristiyan, % 14'ü diğer dinsel gruplar (CIA World Factbook, 27.09.2013). Kimi kaynaklar, Şii'lerin oranını %15-20 arasında bulunduğuna dair tahminler yürütürken (Walker, 2007: 1), Şii oranını % 8 ila % 10 arasında olduğunu iddia edenler de mevcuttur (Stevens, 26.12.2012). Vatandaş olmayanların çoğu Sünni veya Şii Müslüman, Hindu, Hıristiyan veya Budist'tir.⁴

Tarihsel özellikler bağlamında günümüzdeki devlet reflekslerinin arka planının daha tutarlı okunabilmesi için öncelikle o ülkenin siyasi geçmişi bilinmelidir. Bu kapsamda özellikle iki özellik dikkat uyandırmaktadır. 1) Katar, uzun yıllar aşiret beylerinin yönetimine tanıklık etmiştir. Genellikle göçebe kabileler gerçeği ülkenin siyasal erk katında sık sık değişmelere sebebiyet vermiştir. Katar'ın idaresi en son 150 yıl önce, bugünkü emirin büyük dedesi olan Muhammed al Sani'ye geçmiştir. 2) Ülkenin genelde koruyucu bir dış güç ile yoluna devam etme geleneği vardır ve bu bağlamda bugün ABD'nin ağırlıklı etkisi söz konusudur. Bunun başlıca nedeni, Basra Körfezi bölgesinin stratejik konumu ve yeraltı zenginlikleri nedeniyle önemli güçlerin mücadele alanı olmasıdır.

Kronolojik olarak bakıldığında, Hz. Ebu Bekir döneminde İslâm idaresine giren Katar'da akabinde zaman zaman bağımsız yönetimler görülmektedir. Ülke topraklarına, 899-1058 yılları arası İsmailiyye Şiası'ndan olan ve Fatimiler'e bağlanan Karmatiler hâkim olmuşlardır. Daha sonra bölgeyi yerel kabile şeyhleri yönetmişlerdir. Ülke'de 1520 yılında başlayan ama uzun sürmeyen Portekiz'in işgali de bilinmektedir.Devamında, 1783-1868 yılları arası Bahreynli El-Halife ailesi, 1871-1916 yılları arası Osmanlılar ve 1916-

⁴ “Gelecekte Katar'ın dış politikasını negatif olarak etkileyecek en kritik gelişme, hızlı siyasi ve ekonomik gelişmenin hesaplanamaz ve öngörülemez toplumsal sonuçları olacaktır. Bu sonuçlardan en tehlikeli olanı ise, Katar toplumunun gittikçe sınıfsal bir kutuplaşma ile karşı karşıya olmasıdır. [...] Artan siyasi ve ekonomik eşitsizlik, kültürel farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Katar toplumu iki uç noktada kutuplaşmaya doğru gitmektedir. Bir tarafta gittikçe Batılılaşan bir kesim, diğer tarafta ise buna ayak uydurmayan/uyduramayan kesim... Bu neticeye ise doğrudan Katar devletinin politikaları sebep olmaktadır. Daha da ilginç, kısa ve orta vadede Katar devletinin de bu uçurumu kapatmaya yönelik herhangi bir girişiminin olmamasıdır.” (Başkan 2012a, s. 50-51)

1971 arasında İngiltere tarafından yönetilmiştir. 1971’de gelen bağımsızlık ile Katar’da ABD etkisi başlamıştır (Arı, 1999, s. 6).

Öte yandan fark edilmelidir ki, Katar’da fiili anlamda Osmanlı egemenliği ilk olarak 1852 yılında başlamıştır; Mithat Paşa’nın diplomasisi sonucu 1871 yılında gelen Muhammed el-Sani’nin daveti ile Osmanlı bölgede varlığını perçinlemiştir. Böylece Katar, Basra Vilayeti’nin Lahsa sancağına bağlı bir ilçe olmuş, Al-Sani ailesine kaymakamlık verilmiştir. Osmanlıların bu ülkeden 1913 yılında başlayan çekilmeleri 1915 yılında sonlanmıştır (Kurşun 2010; Anscombe 1997). I. Dünya Savaşı’ndan yenilgi ile çıkılması, Hindistan kolonilerine giden güzergâh olması ve dünya büyükleri arasında kızışan petrol siyaseti gibi nedenler ile İngiltere Katar’ı yönetimine almıştır.⁵

Katar’ın günümüz siyasetini anlama noktasında Nuray Mert durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Katar’ın diğer Körfez ülkelerinden farkı, 19. yüzyıl sonlarında, bir yandan rakibi Bahreyn, diğer yandan Suudi yükselişi arasında sıkışıp, gevşek bir bağla da olsa, Osmanlı himayesine sığınmaları. [B]ölgede Osmanlı otoritesinin zayıflaması, Vahhabi-Suudi gücünün artmasıyla oraya yöneldi, hatta ittifakını teyit etmek üzere Vahhabiliği kabul etti. Nihayet 1913’te Katar da ‘Körfez sistemi’ne dahil olup İngiltere ile diğerlerine benzer bir anlaşma yaptı.[...] İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İngiliz İmparatorluğu yerini, yavaş yavaş tüm dünyada olduğu gibi, bölgede de ABD hegemonyasına bıraktı. Bu dönemde, petrolün artan önemini yanı sıra, özellikle iki olay bu hegemonyayı pekiştirdi. Birincisi, İran İslam devrimiydi. Devrim, bölgedeki en önemli ABD müttefiklerinden biri olan İran’ı ABD’den koparmakla kalmadı, Körfez’deki ülkelerde üstelik sadece Şii nüfusla sınırlı olmayan devrimci bir heyecan yarattı. Bu durumda, başta Suudi Arabistan, ABD müttefiklerinin, ABD bağımlılığı katmerlendi. Nihayet, Birinci Körfez Savaşı Körfez’i tam bir ABD askeri üssü haline getirdi.” (Mert, 29.04.2008)

Siyasal özellikler bakımından şu noktalar dikkat çekmektedir: Ülkede monarşik bir emirlik sistemi mevcuttur ve Emir, hükümeti tayin etmektedir; dahası, meclisin kabul ettiği yasaları veto edebilir. 1970 yılında yürürlüğe giren anayasa, 2005 yılında demokratik reformlar içeren yeni bir anayasa ile değiştirilmiştir. 1999 yılında Belediye Kurulu seçimlerinde kadınlar ilk kez seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır (Lambert, ty). Katar; BM, Uluslararası Para Fonu, Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı, Körfez İşbirliği

⁵ İngiltere’nin Basra bölgesine yerleşme arzusu için aradığı fırsatı, günümüzde Birleşik Arap Emirlikleri’nden yedi emirlikten biri Ras El Hayma’da üstlenen korsanlar, bir İngiliz subayının karısını kaçıarak vermişlerdir. Bunu bir saldırı nedeni olarak değerlendirilmiş ve ilk olarak 1809 yılında savaş gemilerini gönderilmiştir. Ras El Hayma Emirliği ile imzalanan metinler, 1820 yılında diğer altı emirlikler de kabul edince bölgede İngiliz koruyuculuğu (protektorası) başlamış olmuştur. Benzer anlaşmalar 1861 ve 1892 yıllarında de Bahreyn, 1899 yılında Kuveyt ve 1916 yılında Katar ile yürürlüğe sokulmuştur (Arı, 2004, s. 102, aktaran Kaya Erdem, 2009, s. 32).

Konseyi, Arap Devletleri Birliği, İslâm İşbirliği Teşkilatı, İslâm Kalkınma Bankası gibi uluslararası örgütlere üyedir. Ayrıca, 2007-2008 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyesi olmuştur.

18 yıllık iktidarı döneminde GSMH'yi 8 milyar dolardan 170 milyar dolara çıkartan⁶ Şeyh Hamad, babasını 1995 yılında bir saray darbesi ile devirerek emir olmuştur ve onunla birlikte Katar'da büyük bir ekonomik ve sosyal dönüşüm başlamıştır. Bu dönem ile ilgili şu dört husus belirtilmelidir: Birincisi, ülkenin artan ekonomik geliri, Katar'ın hem dış politik hareket alanını geliştirmiş hem de iç politikada hanedanın siyasal meşruiyetini sağlamıştır. İkincisi, Şeyh Hamad tarafından devrilen babası Şeyh Halife'nin ikna ettiği diğer Körfez ülkelerinin tertiplemediği başarısız bir karşı saray darbesi, Katar yönetiminin diğer komşularından soğumasına sebebiyet vermişti. Bu tecritle beraber, Şeyh Hamad Arap Dünyası'nda muhaliflerin ilgi odağı haline gelen ve Katar ile ilişkilerini kurmasını kolaylaştıracak olan El Cezire televizyonunu kurma kararı almıştır.⁷ Üçüncüsü, 1950'li yıllardan itibaren petrol yoksunu Arap ülkelerinden başlayan Katar'a göçler sonucu beraber İhvan (Rabita, Müslüman Kardeşler) hareketi de bu devlete yerleşmiştir. Göçmen işçiler ve El Cezire üzerinden etkilenebilen rejim muhalifleri, Katar dış politikasında kendi ölçeğinde birer enstrüman rolü oynamıştır (Başkan, 2012a: 38). Şeyh Hamad'ın mesafeli durduğu Arap yönetimlerine cevabı bağlamında bu hamle dikkat çekicidir. Dördüncüsü, Şeyh Hamad 62 yaşında görevi 25 Haziran 2013 tarihinde 33 yaşındaki oğlu Şeyh Tamim Bin Hamad'a devretmiştir. Böylece Orta Doğu'nun en genç hükümdarı olan Şeyh Tamim, babası gibi ünlü İngiliz askeri okulu Sandhurst Akademisi'nde eğitim almıştır. Emir olarak seçilmesinde siyaseti iyi bilmesinin yanı sıra annesi Şeyha Moza Binti Nasır el Misned'in etkisinin olduğunu ifade edilmektedir (Henderson, 14.06.2013).

Ekonomik özellikleri çerçevesinde öncelikle belirtilmelidir ki, Katar bağımsızlığını elde ettiği yıllarda inci ticareti ve balıkçılık merkezli küçük çaplı ve geleneksel ekonomisini dönüştürerek günümüzde kişi başına düşen yıllık gelirden, 102.000 dolar ile dünya çapında birinciliğe yükselmiştir (Uluslararası Para Fonu, 2011). Ülkenin ekonomi politikasının bugünkü başlıca ereği, doğal

⁶ Bu darbenin başlıca nedeni "1980'lerin sonraları ve 1990'ların başlarında temel gelir kaynağı olan petrol fiyatlarındaki düşüş Katar'ın ciddi bir ekonomik bunalım yaşamaya" dır (Öztürkler, 2012, s. 78).

⁷ "Şeyh Hamad, Körfez Ülkelerinin sansür bakanlığı olarak işleyen, Bilgi Bakanlığı'nı da kaldırdı ve 140 milyon dolarlık finansal katkı ile uluslararası haber kanalı El Cezire'yi kurdu. El Cezire'nin kurucu kadrosu ise BBC Arapça'dan devşirildi. [...] Arap ülkelerindeki hemen hemen bütün devlet ve rejim destekli otorite kaynakları El Cezire'nin sunduğu forumlarda eleştirilebilir, karşı çıkılabilir, hataları düzeltilebilir hale geldi. [...] Arap dünyasına yayılan muhabir ağında da benzer bir işe alım süreci ile El Cezire'yi Arap dünyasının muhaliflerinin sesi haline geldi." (Başkan, 2012a, 42)

gaz ve petrol sanayileri⁸ dışında yeni sanayi alanları ile çeşitlenmiş bir ekonomi tesis etmektir. Bu bağlamda imalat sanayi, ulaştırma, finans, ticaret ve turizm sektörleri geliştirilmek istenmektedir. Ekonomisinin temel iki karakteri dış ticaret odaklı ve dış ticaret fazlasına sahip oluşudur.

“Katar ekonomisi 2006-2010 döneminde GSYH’sını iki katından çok artırmıştır. Bu gelişmede doğal gaz ve petrol üretimi ve satışı anahtar rol oynamıştır⁹]: Doğal gaz ve petrol gelirleri, GSYH’nın yaklaşık yarısını, ihracat gelirlerinin % 85’ini ve devlet gelirlerinin yaklaşık olarak % 70’ni oluşturmaktadır.^[10] [...] GSYH’nın yaklaşık olarak dörtte üçü sanayi sektöründe yaratılırken, sanayi ve hizmet sektörlerinin istihdama katkıları birbirilerine yakındır.^[11] [Ayrıca; İE ve BG] İhracatın ve ithalatın GSYH içerisindeki payları görece olarak yüksek olup, ülke önemli bir düzeyde dış ticaret fazlasına sahiptir. Ancak imalat sanayi ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı oldukça düşük, imalat sanayi ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı ise oldukça yüksektir.” (Öztürkler,2012, s. 83)

Katar’da ekonomi hem devlet hem özel teşebbüslerle yürütülmekte olup karma bir karakter sergilemektedir. Ülkede toplam istihdamın % 80’i özel sektör, % 20’si kamu sektörü tarafından oluşmaktadır. Katar, dünyada işsizlik oranının (ortalama % 0,5) en düşük olduğu devletlerden biridir. Örneğin 2007 yılında kadın işgücünün % 2,6’sı erkek işgücünün sadece % 0,2’si işsizdir. Yine 2010 yılında 15 yaşın üstündeki kadın nüfusun % 51’i, erkek nüfusun % 95’i istihdam edilmiştir (Dünya Bankası Veri Tabanı, 18.8.2013).

Gelişen ekonomisiyle beraber ülkede, sağlık hizmetlerini bedava kılmış ve sosyal yardım sistemini etkinleştirmiştir. Öte yandan, hem özel hem de kamusal alanda maaşların sadakate göre ve cömert biçimde dağıtıldığı dile getirilmektedir; kimi insan hakları sorunlarına rağmen (örneğin göçmen işçilerin kolay biçimde işten çıkartılmasının mümkün olması) meşruiyet sağladığı belirtilmektedir (Borszik, 2013: 3-4). Emirlikteki hukuk kurallarının kaynağı örfi seküler hukuk ve şer’i hükümlerdir; siyasal partiler ve lobi işlevi gören sivil toplum örgütleri yoktur. Basın özgürlüğünü övme ama eleştirel şairlerini hapse atma gibi özellikleriyle kimi zaman bir zıtlıklar ülkesidir. Freedom House tarafından 2013 yılında politik haklar ve sivil özgürlükler hususunda “özgür

⁸ Mevcut üretim oranı ile Katar’ın petrolünün 20 seneyi ve doğal gazının 100 yılı geçkin bir süre daha yeteceği tahmin edilmektedir.

⁹ Katar, enerji üretiminin çoğunu Japonya, Güney Kore, Singapur, Hindistan gibi Uzak Doğu ve Güney Asyalı devletlere satmakta, Avrupa ve ABD’ye sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatı için yoğunluklu çalışmalar yürütmektedir.

¹⁰ Bu durum ülke ekonomisinin dünya piyasalarındaki doğal gaz ve petrol fiyatlarından oldukça etkilenmesini doğurmaktadır.

¹¹ Sanayi sektöründe temel faaliyetler; sıvılaştırılmış doğal gaz üretimi, ham petrol üretimi ve rafinericiliği, amonyak, petrokimya ürünleri, gübre ve çimento üretimleri ile ticari gemi tamirciliği olarak sıralanabilir. Ayrıca, ülkede tarım sektörünün oranı oldukça düşüktür.

değil” (“not free”) olarak nitelendirilmiştir (Freedom House, Freedom in the World 2013, 2013).

Katar, imaj, kültür ve ekonomi ayaklı yumuşak gücünü arttırmak arzusunda. Katar’da Cornell, Georgetown gibi ünlü Amerikan üniversitelerinin bulunması bu çerçevede bir örnektir. Ayrıca Eğitim Şehri projesi ile Kahire ve Beyrut’a rakip olmak, (zengin) Arap gençlerini kendine çekmek istemektedir. Tarık Ramazan gibi saygın Arap-İslam entelijansiyasını eğitim kurumlarında misafir ederek, bölgesel ve küresel gelişmeleri doğru okumayı hedeflemektedir (Çevikalp, 18.3.2013). Basketbol, voleybol, tenis ve futbol alanlarında çeşitli spor turnuvaları ve BM konferanslarına ev sahipliği yapmaktadır. Fransız moda evleri satın almıştır; Porsche, Siemens, Volkswagen ve Hochtief gibi dünyaca ünlü ekonomik kuruluşlara yatırım yapmaktadır.

3. Katar’ın Dış Politikasında Genel Eğilimler ve Orta Doğu Politikası

Katar ve Basra Körfezi’nin diğer beş devletinin 20.yy’da Orta Doğu politikasını şekillendiren kimi temel parametreler öne çıkmaktadır. “Bunların başında ulusal bütünlüklerinin sağlanması, İran’dan algıladıkları güvenlik tehdidi ve mezhepsel tehdit, mevcut siyasal rejimleri devam ettirme kaygısı, geleneksel toplumsal ve siyasal yapının muhafaza edilmesi, *bölgedeki* modernist ve seküler rejimleri ötekileştirme, enerji piyasasının güvenlik ve istikrarı ve Soğuk Savaş siyaseti bağlamında Batıyla geliştirilen derin stratejik ilişkiler”dir (Ataman ve Demir, 2012: 4-5). 1990’lı yıllarda iki kutuplu küresel sistemin sona ermesi ve Soğuk Savaş döneminin kapanması ile birlikte dünya genelinde devletler uluslararası ilişkilerini yeniden düzenleme gereği hissetmişlerdir. Bu bağlamda Körfez ülkeleri çok yönlü ilişkilerin, devletleri daha güvenli küresel pozisyonlara kavuşturacağını varsayımlayarak, Batıya (özellikle ABD ve İngiltere’ye) olan bağımlılıklarını azaltmayı arzu etmişlerdir. Örneğin Doğu’daki küresel ve güçlü aktörler (Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, Güney Kore vb.) ile daha yoğun siyasal ve ekonomik ağlar kurarak dış politikalarına çeşitlilik kazandırmışlardır. Bu hedefte en başarılı ülkeler, Şeyh Hamad’ın Katar’ı ve Kral Abdullah’ın Suudi Arabistan’ı olmuştur (İnat/Gieler, 2005). Öte yandan, Körfez ülkeleri için özellikle 1979 İran İslam Devrimi’nden sonra mezhepsel-askeri anlamda bir tehdit olarak algılanan İran’a karşı duyulan güvensizlik, ABD’nin 2003 yılındaki Irak işgali ile Saddam Hüseyin’i iktidardan uzaklaştırması sonucu artmıştır. Bu kapsamda ABD körfez ülkeleri tarafından garantör aktör olarak nitelendirilmiş ve daha iç içe ekonomik-askeri ilişkiler tesis edilmiştir (Blanchard, 6.6.2012).

Katar günümüzde çok yönlü, pragmatist ve bölgesel-küresel güçler arasında dengeli bir politika takip etmektedir. Küresel anlamda ABD ile hem siyasi hem de askeri¹² çok yakın ilişkiler izlerken, Rusya ile olası bir doğalgaz

¹² Katar’da Amerikan ordusunun merkezi komutanlığı CENTCOM’un önemli bir üssü konuşlanmaktadır; ABD’nin Orta Doğu’daki en büyük hava üssü olan el-Udeyd

karteli oluşturma yolunda ortak çalışmalar¹³ yürütmektedir. Bölgesel anlamda İran ve Suudi Arabistan ile denge siyaseti güden ülke, son kertede ulusal çıkarlarına göre bağımsız hareket ettiğini deklare etmektedir (örneğin hem Filistinlileri desteklemesi hem de İsrail ile ilişkileri devam ettirmesi). Bir yandan ABD'nin bölgedeki "karakolu" olarak tenkit edilen ülke, diğer yandan bağımsız politikalar sergilemektedir, İran ile 2010 yılında savunma anlaşması imzalaması gibi. Arap dünyasında gündem belirleme potansiyeli olan El-Cezire (Zayani, 2006) kanalını dış politikasında kullanan emirlik, proaktif hareket tarzıyla arabulucu çalışmalar gerçekleştirmektedir. Arap ve Müslüman dünyası ile ilişkileri sıcak tutmak, örneğin İslam İşbirliği Teşkilatı üzerinden, bu ülkenin bir diğer dış politikasıdır. Mesela Şeyh Hamad, 2008-2009 yılındaki İsrail saldırısından sonra Gazze'yi ziyaret eden ilk devlet başkanı olmuş (2012) ve bu ziyaret Hamas lideri Halid Meşal'den destek bulmuştur.

Katar birçok Arap ve İslam ülkesine maddi destekler sağlamaktadır. Örneğin, Filistin'de veya Pakistan'ın Dostları grubunda ülkeye aktardığı finansal kaynaklar ile kritik bir rol oynamaktadır. İnsani yardım çerçevesindeki bu faaliyetler Mali, Etiyopya¹⁴ gibi Afrika ülkelerine kadar uzanmaktadır.¹⁵

Katar'ın özgüvenli bir şekilde izlediği dış politikaya bir başka örnek, sergilediği K.K.T.C. tutumudur: Bu ülkede 2007'den itibaren K.K.T.C.'nin bir ticaret ve turizm ofisi faaliyet göstermektedir.

Katar sınır güvenliği hususunda özellikle Bahreyn ve Suudi Arabistan ile problemler yaşamıştır: Bahreyn ile karasuları ve Basra Körfezi içindeki Havar adaları çerçevesinde anlaşmazlık hala tam olarak giderilememiştir. Mesela Katar sularına giren Bahreynli balıkçının öldürülmesiyle ilişkiler gerilmiş, 2010 yılında 130'dan fazla Bahreynli balıkçı sınır ihlali gerekçesiyle tutuklanmıştır. Önceki lider Şeyh Hamad'ın araya girmesiyle tansiyon düşmüş, ilişkileri geliştirmek adına 40 km'lik bir bağlantı yolu inşası gündeme alınmıştır (Gulf News, 8.06.2010).

Doha'ya 40 km uzaklıktadır. Irak ve Afganistan operasyonlarında olduğu gibi yakın coğrafya için bu üsler çok değer taşımaktadır. 11 Eylül saldırılarını takiben Suudi Arabistan'dan bu ülkeye taşınmıştır.

¹³ "Rusya, Katar, İran ve kesin olmamakla beraber Venezuela bir araya gelip OPEC'e benzer bir doğal gaz karteli kurmayı değerlendirmiştir. [...] Enerji piyasası ve küresel ekonominin bu denli hassas olduğu bir dönemde bu karteli oluşturan ülkelerin istedikleri etkileri sağlayıp sağlayamayacakları da belirsizdir." (Diriöz, 2009, s. 66).

¹⁴ Etiyopya, kendisinden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Eritre (1993) ile güçlü ilişkileri bulunan Katar'la diplomatik ilişkilerini 2008 yılında kesmiş, Katar'ı Somali'de aşırı grupların terörist eylemlerini desteklemekle ve "Afrika Boynuzu'nda büyük bir istikrarsızlık kaynağı" olmakla suçlamıştı. 2012 sonunda ilişkilere yeniden başlanmıştır.

¹⁵ Katar, Afrika'da önümüzdeki yıllarda daha yoğun bir ilişki ağı kurmak istemektedir; bu çerçevede enerji faaliyetlerini öne çıkarmakta ve işe Etiyopya ve Sudan'dan başlamaktadır.

Diğer yandan karadan tek komşusu Suudi Arabistan ile yaşanan sınır problemi 1992 yılının sonunda imzalanan bir anlaşma ile sonuçlandırılmıştır. Altını çizmek gerekirse, emirlik, tarihi boyunca, ekonomik ve siyasi ilişkilerde bölgesel güç konumunda olan Suudilere yakın durmak durumunda kalmıştır. Irak'ın 1990 Ağustos'unda Kuveyt'i işgal etmesi ile Katar yönetiminde, büyük devletlerin yayılmacı politikaları bağlamında, Suudi korkusu zuhur etmiştir (Roberts, 2012, 233-239). Fakat babası Şeyh Halife'nin aksine, önceki emir Şeyh Hamad Riyad'a mesafeli bir yaklaşım tercih etmiştir. El-Cezire'nin kendisine yönelik eleştirel yayınları, Katar'ın Müslüman Kardeşler'i ve Hamas'ı desteklemesi ilişkilerde tansiyonu yükseltse de son kertede bu ülke ile ilişkilerde dengeli olma prensibi önemszenmektedir.

Katar-İran ilişkilerinde de bir denge durumu bulunmaktadır: İran ile denizden komşu olan Katar bu devlete bir yandan yakın, diğer yandan mesafeli bir yaklaşım benimsemiştir. Körfezde enerji havzalarını paylaşıyor olmaları ikili arasındaki iyi ilişkilerin önemli bir nedenidir. Diğer nedenler olarak muhtemel bir doğalgaz kartelinde İran ile beraber olma ihtimali ve kayda değer sayıda İranlı'nın bu ülkede yaşıyor olması zikredilebilir. Lakin birçok Körfez ülkesi gibi Katar da İran'ın silahlanmasından ve nükleer enerji faaliyetlerinden memnun değildir. Yine de diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak bu ülke yoğun bir şekilde silah alımları yapmamaktadır (BBC Türkçe, 21.09.2010). Fakat Arap Baharı sürecinde ikili ilişkiler Suriye üzerinden gerilmiştir.

2008 yılında Lübnan'da Şii Hizbullah ile Sünnilerin uzlaşmasında (Kamrava, 2011, s. 547-549), Hamas-El-Fetih, Darfur-Hartum¹⁶ ve Sudan-Çad¹⁷ arasındaki problemlerde arabuluculuk yaparak bölge devletleri nezdinde

¹⁶ Sudan'ın (Kuzey Sudan) başkenti Hartum'un 1300 km batısında yer alan Darfur bölgesinde hayvancılıkla geçinen yerel ve Arap kabileleri su kaynaklarını ve otlaklarını barış içinde paylaşamadılar. 2003 yılında yerel bir isyan çıktı, bölgedeki kabileler/asiler ("ToroBoro" – Sudan Özgürlük Hareketi) ile Sudan hükümeti tarafından kurulup desteklenen milis kuvvetleri (Janjavid) çatışmaya başladı. Sonucunda zorla göç hareketleri (Darfur nüfusunun üçte biri -yaklaşık 2 milyon insan-) ve yüz binlerce ölüm yaşandı. Etnik temizlik suçlamasını kabul etmeyen Sudan hükümeti 2007 yılında BM'nin barışı sağlama faaliyetlerini kabul etse de, 2009 yılında devlet başkanı Ömer el-Beşir hakkında soykırım iddiasıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından tutuklama kararı çıkarılmıştır. 2013 yılının ilk yarısında Darfur kabileleri arasındaki çatışmalarda her iki taraftan 200 kişi ölmüştür (Kavas, 8.06.2013)

¹⁷Darfur'da Müslüman Araplar ve Müslüman siyahlar arasında yaşanan çatışmalar sonucu komşu ülke Çad'a mülteci göçü vardır. İki ülkenin sınır bölgelerinde karmaşık bir kabile yapısı mevcuttur; her iki tarafta da aynı kabileden insanların yaşaması, birbirlerinin iç işlerine karışmalarına olanak vermektedir. Her iki ülke birbirlerini yönetim karşıtı grupları desteklemekle suçlamaktadır. Çad ve Sudan arasında 2004 yılından itibaren çatışmalar yaşanmaktadır. Sudan'ın Çad'da darbe planları ortaya çıkmıştır. Çeşitli yıllarda barış imzalsansa da Darfur sorunu yüzünden nihai barış konusunda sıkıntılar devam etmektedir. Aktarmak gerekirse: "Altın ve uranyum zengini olsa da fakirlikten kırılan, 2003'te petrol ihraç edenler arasına giren Çad, 1975'ten beri

belli bir nüfuz inşa etmiştir. Katar'ın arabulucu diplomasisi Yemen'de de gözlemlenmektedir. Yemen devleti ve muhalif Husiler arasındaki çatışmaların önlenmesi için çalışmaktadır.¹⁸ 18 Haziran 2013 tarihinde –Afganistan'da Karzai yönetimini rahatsız etse de¹⁹–Doha'da “Afganistan İslam Emirliği Siyasi Bürosu” isminde Taliban'ın bir ofisi açılmıştır. Kabil hükümeti ve Taliban arasındaki görüşmelerin ilerlemesi hususunda fayda üretmek isteyen ve Afganistan-Taliban-ABD ilişkisinde arabulucu bir pozisyon geliştirmeye çalışan Katar'ın bu yaklaşımının bölge politikaları bağlamında neler getireceği takip edilmeye değerdir.²⁰

Katar, “arabulucu” siyaseti ile genel olarak dört amaç gütmektedir (Khatib, 2013 s.418-420):

- 1) İran ile Suudi Arabistan gibi iki bölgesel güçten tehdit hissettiği küçük topraklarına barış eylemlerine girerek küresel düzlemde güvenlik ve istikrar sağlamak (Cooper, 2011, s. 113-128), yani ülkenin uluslararası profilini yükseltmek,
- 2) Yemen yönetimi-Husiler veya Lübnan'daki Sünni “14 Mart Bloğu”- Şii Hizbullah arasındaki Şii-Sünni kaynaklı sorunların olası çözüm süreçlerinde katkı üreterek büyük bir Şii gücü olan İran'a dostane işaretler vermek ve olası yayılmacı politikasını kendisinden, Körfez'den ve toplamda Orta Doğu'dan Irak tutmak,
- 3) Bölgesel aktör pozisyonu elde etmek ve bu bağlamda Orta Doğu siyasetinin bir diğer gücü, önemli komşusu ve rakibi Suudi Arabistan'a karşı kendinden daha emin bir konuma kavuşmak,

sırasıyla Müslüman kuzeyi iktidarda görmek isteyen Libya ile Hıristiyan güneyi baş tacı eden Fransa'nın desteklediği darbecilerle idare edildi. Libya desteğiyle 1990'da darbe yapan Idriss Déby 1996'da ilk seçimi kazanmıştı.” (Radikal, 14.04.2006)

¹⁸ Yemen'in kuzeyinde özellikle Saada bölgesinde Şii'lerin Zeydiler koluna mensup kişilerden teşekkül eden Husi Hareketi ile Yemen devleti arasında devam eden çatışmalardır. 1992 yılında Hüseyin Bedir el-Husi tarafından kurulan Husi Hareketi, kendilerine daha fazla dini ve sosyal haklar talep etmektedir; Yemen ise bu talepleri ayrılmaklı bulmaktadır ve devlet otoritesinin tanınması için mücadele ettiklerini iddia etmektedir. El-Husi'nin 2004 yılında öldürülmesinden sonra Yemen ordusu ile Husiler arasında 2004-2010 yılları arasında dönem dönem çatışmalar yaşanmıştır; çatışmalar halen nihayetlenmemiştir (International Crisis Group, 27 May 2009).

¹⁹ “Gerilimi yumuşatmak için devreye giren ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Taliban bürosuna asılan bayrak ile Afganistan İslam Emirliği tabelasının Barış Görüşmeleri Bürosu tabelasıyla değiştirileceğini söyledi. [...] Afganistan'ı rahatsız eden, Taliban'ın büronun BM'nin de aralarında bulunduğu uluslararası kurum ve kuruluşlarla temas kurmasını sağlayacağını söylemeleri. Bölgedeki muhabirler, temsilciğin açılmasıyla Taliban'ın artık sadece bir savaşçı grup olmadığı, siyasi bir kanadının da bulunduğu anlamına geldiğine dikkat çekiyor.” (BBC Türkçe, 20.6.2013).

²⁰ Paragrafta dile getirilen Katar'ın arabulucu olarak dahil olduğu anlaşmazlıkların çoğunda sorunlar devam etmektedir.

- 4) Uluslararası toplumun bir parçası olarak kabul görmek ve bu çerçevede Batı'nın uluslararası bir müttefiki olarak tanımlanmak. Burada üç fayda ummaktadır:a)Ekonomik, etnik ve dinsel problemlerin çokluğundaki Orta Doğu coğrafyasında kendisine güvenlik duvarı inşa etmek (örneğin ABD'nin askeri üsleri ile İran'a karşı bir denge oluşturma politikası²¹), b) Küresel iş dünyasını kendisine çekebilmek hedefinde modern ve ekonomi odaklı bir görüntü vermek, c) Arap isyanlarına temel dayanak olan demokrasi eksikliği gibi konularda kendisini küresel kamuoyunun eleştirilerinden uzak tutmak.

Sonuç olarak fark edilmelidir ki, bu emirlik çeşitli siyaset ve aparatlar ile (yakın) bölgesinde (kimi zaman küresel boyutta) büyük işler yapmayı kendisine genel dış politika stratejisi olarak atamıştır. Örneğin 2008 yılında Lübnan'da Genelkurmay Başkanı Michel Süleyman'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinde üstlendiği rol (Kamrava, 2011, s. 547) Orta Doğu'da etkinliğine bir örnek olarak hafızada tutulmalıdır.²² Yine bir taraftan Arap ülkeleri arasında İsrail ile diplomasiyi kesmeyen ülke olarak bu ülkeye ticaret ofisleri²³ açtıran Katar; öte taraftan Hamas'ı himaye ederek Filistin'de, 2006'daki İsrail-Lübnan (Hizbullah) Savaşı sonrası yeniden imar projeleri ile Hizbullah'a destek vererek Lübnan'da oyun kurucu bir misyon hedeflemiştir. Diğer taraftan en büyük sıkıntısı, dış politikasındaki ilkelerinin henüz net olarak belirlenememesidir. Ayrıca takip ettiği politik hedefler çerçevesinde elini güçlendirmek için çatışan/aşırı İslamcı gruplar ile de "açık kapı diplomasi"si yürüten ve buradan fayda üreten ülke, bu bağlamda kimi zaman sorun yaşamıyor değildir.

4. Arap İsyancıları ve Katar'ın Yaklaşımı

21.yy.'in en büyük siyasi ve toplumsal hareketi olan ve Arap Baharı olarak tanımlanan sürecin fitili Tunus'ta yakılmıştır. Bu ülkede yönetimin değişmesine yol açan isyanlar Libya, Mısır, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de de etkili olmaktadır. İsyancıların başlıca nedenleri: işsizlik, enflasyon gibi kötü ekonomik koşullar, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü ve uzun dönemli baskıcı rejimlerdir. Kısaca "demokrasi", "özgürlük" ve "insan hakları" talep edilmektedir. Katar, kendisi de monarşi yönetimli olmasına rağmen bu süreci "baskıcı yönetimlere karşı Arap halklarının hakları için mücadele etmesi" olarak okumuş ve ayaklanmaları –Bahreyn dışında²⁴– desteklemiş, hatta aktif

²¹ Katar böylece İran'a karşı enerji güvenliği kapsamında da bir rahatlatma hissetmektedir.

²² Beyrut sokaklarında o dönem "teşekkürler Katar" afişleri moda olmuştu.

²³ İsrail'in Katar'da ticari ofisi vardı, ancak bu ofis İsrail'in 2008-2009 yılında Gazze'ye askeri müdahalede bulunması sonucu kapatıldı.

²⁴ Bahreyn, Libya ve Suriye'deki süreçleri birbirleriyle kıyaslayıp Batı dünyasının isyanlara karşı tavrını "çifte standart" olarak değerlendiren Theodor Tudoroiu'ye göre, Arap Baharı aslında Soğuk Savaş'ın son dönemidir. Ayrıca Batı, Soğuk Savaş sırasında kendine mesafeli ve Sovyet yanlısı olarak davranan Suriye Baas yönetimi ve Kaddafi

bir siyasetle sürece dahil olarak bir öncü gibi hareket etmiştir. El-Cezire televizyonuyla –Bahreyn dışındaki²⁵– gösterileri dünya kamuoyuna aktarmıştır. Kanlı çatışmaların ateşinde “Bahar mı kış mı?” sorusunun sorulduğu süreç kimi inişler (örneğin Mısır’da Mübarek’ten Mursi’ye geçen yönetime askeri darbe yapılması veya Suriye’de bitmeyen iç savaş) ile devam etmektedir.

Katar, gerek Libya’da gerekse Suriye’de muhalifleri güçlendirmiş, Mısır’da Mursi’ye ve İhvan-ı Müslimin’e (Müslüman Kardeşler) omuz vererek Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’ni²⁶ ve (Libya ve Suriye örneklerinde olduğu gibi) aşırı İslamcı grupları da destekleyerek ABD’yi rahatsız etmiştir. Mursi yönetimindeki Mısır’a 7 milyar dolar maddi yardımda bulunmuştur. Yine Müslüman Kardeşler’in ruhani lideri Yusuf El Kardavi’ye vatandaşlık hakkı tanımıştır.²⁷

Dış politikasında geleneksel olarak izlediği tarafsızlık kabulünün aksine Libya’da NATO’nun askeri operasyonlarına destek veren Katar, 42 yıllık Kaddafi rejiminin devrilmesinde etkin bir tutum takınmıştır (Roberts, 28.09.2011). Katar Özel Birlikleri, muhaliflere silah desteği vermenin yanı sıra askeri eğitim sağlamıştır. Libya, Ulusal Geçiş Konseyi’ni ilk tanıyan Arap ülkesi olarak kayda geçmiştir (Woertz, 2012),– ki bu tavır, diğer Arap devletleri ve halkları arasında isyana karşı bakışlarda “eşiği aşma” boyutunda bir tesir meydana getirmiştir. Ayrıca Libya’da uçuşa yasak bölgenin oluşturulmasında katkıda bulunmuştur. ABD, İngiltere ve Fransa ile ortak hareket etmesi ile Katar

diktatörlüğüne karşı isyancılara yardım ederken, ABD cephesinde yer alan otkrat Bahreyn emirliğine karşı Şii ve İran yanlısı isyancıları desteklemekten kaçınmıştır. Böylece jeopolitik faktörler demokrasi söyleminin gölgesinde rol oynamıştır (Tudoroio, 2013, ss. 304-320).

²⁵ Burada “Bahreyn: Körfez İşbirliği Konseyi’nde beraber hareket edilen komşu” düşüncesi önemli olmuştur. Körfez ülkelerinin Arap isyanlarına dair tutumları hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Colombo, 2012. Diğer yandan, Katar’ın Bahreyn politikasından dolayı El Cezire Genel Müdürü görevini bırakmıştır.

²⁶ Siyaset bilimci Ahmet Kuru bu noktada şu düşünceleri vurgulamaktadır: “Suudiler Suriye’de muhaliflerin İran’la çarpıştığını düşünerek destek veriyor. Baş düşmanları İran’a karşı Suriyeli muhaliflerin yanında duruyorlar. Bunun dışında Suudi Arabistan, Mısır’daki Müslüman Kardeşler iktidarına karşı duruyor. Başkanlık seçiminde Muhammed Mursi’nin rakibi emekli general, Mübarek’in son başbakanı Ahmed Şefik, seçimi kaybetmesinin ardından Arabistan çizgisindeki BAE’ye sığındı. Tunus’un devrik lideri Zeynel Abidin Bin Ali de Arabistan’a sığınmıştı. Keza Yemen’in otoriter lideri Ali Abdullah Salih’i de devrime karşı Arabistan destekledi. Suudi Arabistan ve BAE statükonun merkezleri gibi davranıyor. Katar da değişimin merkezi.” (Kuru, aktaran Çevikalp, 18.03.2013)

²⁷ Mısır’ın efsanevi lideri Cemal Abdülnasır’a 1954 yılında suikast girişiminden sonra Müslüman Kardeşler’in altı lideri vatana ihanet suçundan idam edildi; üyeleri ülkeden göçe zorlandı. Yusuf El Kardavi bu dönemde Mısır’dan Katar’a göç etmiştir. Akademik ve dini nüfuz anlamında Kardavi’nin Arap Dünyası’nda da bir ağırlığı olduğu bilinmektedir.

– siyasal ve kültürel açıdan doğulu olmasına rağmen – göstermiştir ki, lüzum gördüğünde Batılı ülkeler ile milli çıkarları doğrultusunda uluslararası alanda işbirlikleri yapmayı rasyonel bulmaktadır (Borszik, 2013, s. 1-8).

Suriye’de Beşar Esad rejimine karşılık İhvan’lı bir yönetim kurgulayan Katar, bu ülkede muhalif güçlere silah dahil her türlü desteği sağlamıştır. Esad karşıtlarına gelişmiş silahlar, özellikle Çin yapımı uçaksavarlar gönderen ilk ülke olan Katar, 23 Nisan 2013 tarihinde bizzat ABD Başkanı tarafından uyarılmıştır (Mazzetti, 29.06.2013). İlâveten, Arap Ligi’nin Şam’ın üyeliğini askıya alması, o sırada Arap Ligi’ne başkanlık yapan Katar’ın etkisiyle olmuştur (Steinberg, 2012).

Arap Baharı sürecinde bu isyanlara verilen tepkiler kapsamında bölge aktörleri arasında “blok politikaları” dile getirilmiştir: İran-Merkezi Şii Irak Hükümeti (Maliki)-Baas Suriyesi-Lübnan’daki Hizbullah hattına karşılık Katar-Suudi Arabistan-Türkiye(-Mısır) hattından bahsedilmektedir. Rusya’nın desteklediği İran hattı, hem ABD karşıtı olmaktadır hem de Şii siyaseti üzerinden bir dayanışma sergilemektedir. Katar genel olarak Sünni ve Batı tarafından desteklenen akımları, bölgede (statükocu Selefi körfez ülkeleri ile Körfez İşbirliği Konseyi’nde ortak çalışmalarına rağmen) İhvacılık’ı desteklemektedir (Al Kuwari, 2012, s. 86-106).

Ayrıca kimi uzmanlar tarafından “Katar-Türkiye hattı” olarak tanımlanan ikili arasındaki ilişkilerde (Tesfa-Yohannes, 30.12.11), Katar, Türkiye’yi “stratejik ortak” nitelendirmiştir (Oktav, 2013, s. 72). İki ülke Esad, Kaddafi ve Mübarek’in otoriter tavırlarına karşı muhalif grupları desteklemiştir. Filistin konusunda Tahran ve Şam’ın etkisini azaltıp ağırlık noktası olmak için, Hamas’ın Suriye’den Katar’a taşınmasını sağlamışlardır. Irak’ta Sünni lider ve Cumhurbaşkanı eski yardımcısı Tarık el Haşimi’nin önce Katar, ardından Türkiye’ye sığınması bir başka örnektir. İleri sürülebilir ki, iki ülke geleneksel Orta Doğu aktörü olan Selefi Suudiler ve Şii İranlılara karşı bölge çapında yeni ve daha ılımlı bir alternatif sunabilirler.²⁸

Meselenin tarihi geçmişi ve birden çok dış politika faktörü hesaba katılırsa görülecektir ki, Katar’ın mezhepçi olarak da yorumlanabilen bu dış siyasetinin sadece mezhepsel açıklamalar ile izah edilmesi sorunludur. Burada Katar ve diğer körfez ülkeleri tarafından işleme konulan “mezhepçi yaklaşım” temelde kolaylaştırıcı olarak kullanılmaktadır. İran’ın 350 bin askerli ordusuna karşı toplamda 150 bin askerlik orduları bulunan Körfez ülkeleri, İran’ın bölgedeki mezhebi etkisini de hesaba katmaktadırlar. Üzerine uluslararası konjonktür (Orta Doğu bölgesinde ABD-Rusya güç mücadelesi) eklenildiğinde, Katar’ın dış siyaseti tamamen mezhepsel farka dayalı, özcü ve teolojik bir

²⁸ Katar, El Kaide ve Selefilere düzen bozucu unsurlar olarak görmekte ve günün birinde bunların kendisine uzanabileceğini varsayarak karşı durmaktadır. Dahası, önemli ölçekte turizm geliri olan Katar marjinal olarak gördüğü grupların yorumlarına değil, daha liberal yorumlara sıcak bakmaktadır.

yaklaşımına açıklanamamaktadır. Ayrıca, Katar’da yaşayan Şiiilerin çoğunluğunun memnun olduğu hatırlanmalıdır (Başkan 2012b, s. 39-64)²⁹.

Katar’ın son zamanlarda Arap dünyasında İhvanvari akım ve partilerin lehine müdahil olması statükocu Selefilere, otoriterleşip teokratik kabulleri öncülleyen yeni yönetimlere muhalefet eden liberal sekülerlerin ve Şii hükümetlerin olumsuz tepkilerine sebebiyet vermiştir. Bu çerçevede kimi uzmanlar halk isyanlarında Katar’ın Libya ve Suriye’de izlediği müdahaleci politikanın, baba Şeyh Hamad’ın ülke yönetimini oğlu Şeyh Tamim’e bırakmasına³⁰ neden olduğunu iddia etmektedir.³¹ Bu hususta tartışmalar farklılaşmaktadır, lakin bundan sonraki gelişmeler için bir husus ortadadır: Müslüman Kardeşler’e karşı sempatisi ile bilinen Katar’ın yeni emiri Şeyh Tamim’in Suriye krizinde nasıl bir politika takip edeceği ve Mısır’da Müslüman Kardeşler’i desteklemeye devam edip etmeyeceği kritik noktadır. O’nun, babasının çizgisini takip edeceği öngörülse de, bölgesel gelişmeler ülkenin dış politikasında bazı düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılabilir. Bölgesel barış görüşmelerindeki performansı ile “Katar Baharı” olarak nitelendirilmiş olan Şeyh Hamad’ın dış politikası için, Arap Baharı sürecinde sadece kimi Arap ülkeler nezdinde değil, kendi ülkesi içerisindeki kimi genç siyasetçiler arasında da “sonu görünmeyen bir çatışmayı kışkırtarak fazla ileri gittiğini düşünenler” mevcuttur (Barakat, 2012, s. 2). Bütün bu dış ve iç faktörlerden dolayı Katar’ın; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez İşbirliği Konseyi’ndeki diğer üyeler ve ABD, Rusya gibi küresel aktörler ile daha uyumlu bir politika geliştirip geliştirmeyeceği, Suriye’de Esad’ın iktidardan uzaklaştırılması kapsamında başka yollar veya çözümler arayıp aramayacağı, yeni İran cumhurbaşkanı Hasan Ruhani’nin politikalarına nasıl yanıtlar vereceği kendisinin önümüzdeki yakın dönemde dış politikasının temel hususlarıdır.³²

Altı çizilmelidir ki, müdahil yaklaşımları ile Suudi Arabistan’ın bölgesel düzenleyici rolünü almaya aday olduğunu göstermiştir. Fakat gerek

²⁹ Bu hususta Burak Gümüş, Katar ile Türk hükümetinin "Sünnici bir dış siyaset" ile ABD çıkarları doğrultusunda Suriye ve İran’a karşı zaman zaman ortaklaşa hareket ettiklerini iddia etmektedir (Gümüş, 2013, s. 75-99).

³⁰ Bilinmektedir ki, Mısır’da Muhammed Mursi’nin devrilmesi öncesi Katar Emiri’nin değişmesi ile aynı zamanda başbakanlık ve dışişleri bakanı görevini yürüten Casım görevinden ayrılmıştır.

³¹ Buna karşılık bazı diğer yetkililer 2003 yılında veliaht prens tayin edilen Şeyh Tamim’in babasının yerine geçişinin planlanmış bir değişim olduğunu ileri sürmektedirler. Henderson, Simon, “Regional Consequences of Qatar's Leadership Transition”, The Washington Institute, 11 Haziran 2013. Zekeriya Kurşun ise Körfez tarihini dikkatlice okuyanlar bu durumun çeşitli örneklerini göreceklere dile getirmektedir (Kurşun, 2.07.2013)

³² 3 Ağustos 2013 tarihinde göreve gelen Ruhani, ılımlı görüşlerinden dolayı ülkesinde reform yanlısı kesimlerin sempatisini kazanmıştır. Nükleer müzakerelerde ABD ile vardığı anlaşma, uluslararası ilişkilerinde başarı görülmüş, fakat İsrail ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde endişe uyandırmıştır.

Yemen’de gerekse Bahreyn’de Suudi Arabistan’ın, mevcut yönetimleri destekleyen/muhaliflere karşı askeri operasyonlar düzenleyen tutumuna itiraz getirmemiştir. Diğer ifadeyle, bu ülke ile çatışmadan ziyade kooperasyon tercih eden Katar, Arap Yarımadası’nda hala Suudiler’in üstünlüğünü görmektedir. Katar, bu güç dengesini İran için de gözetmektedir.

Özetle Katar, Arap Baharı sürecinde ekonomik gücünü siyasi, medya ile kitlesel ve ekonomik etkinliğini bölgesel ölçekte yaymak ve bölgesel/uluslararası bir nüfuz tesis etmek için kullanmıştır. Yalnız böyle bir dış politika, değiştirilmek istenen düzen ve bu düzenin sahibi konumundaki aktörleri için bir risk oluşturabileceğinden ya da yapılan kendi diplomatik hatalardan ötürü kimi sıkıntılar (örneğin takip edilen politikayı daha uygulanabilir kılma, revize etme ya da değiştirme gibi) içerebilir. Katar, son yıllarda uğraş verdiği “tarafsız arabuluculuk” pozisyonundan ayrılarak Orta Doğu’nun sorunlu konularında “taraf olma” eleştirileri ile karşı karşıya kalmıştır (Abdullah, 2012, s. 15). O nedenle, Arap Baharı sürecinin özellikle Suriye özelinde küresel (ABD, Rusya-Çin) ve bölgesel aktörler (İran, Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye) arasında dönen “dengeler oyununa yeni bir denge verilmesi” Katar açısından elzem olabilir.³³

5. SONUÇ

Yüzölçümü İzmir kadar olan Katar; enerji gelirleri ile katlanan ekonomik gücü sonucu (Sudan, Yemen ve Lübnan gibi ülkelerde) yürüttüğü arabuluculuk siyaseti, yardım faaliyetleri, kültürel girişimler ve çeşitli diplomatik çalışmalar ile bölgesel bir ağırlık kazanmıştır. El-Cezire yayınları ile Orta Doğu’da dönüşüme ilham vermektedir. Temel dış politik tavrını pragmatizm olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Belirtilmelidir ki, makalenin “Arap İsyanları ve Katar’ın Yaklaşımı” başlıklı kısmının süreç devam ettiğinden spekülatif bilgiler içerebileceği yadsınmamalıdır. Bununla beraber isyanların 2010-2013 döneminde Katar genel olarak muhaliflere ciddi destek vererek Orta Doğu bölgesinde ortaya çıkan güç boşluğunu doldurma hedefi gütmüştür. Bu bağlamda Mısır’ın iç işlerinde yaşadığı sıkıntılar sonucu zayıflaması, Türkiye-İsrail arasında yaşanan gerginlik, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin statükodan yana tavır geliştirmesi, değişimden yana olan Katar’ı avantajlı kılmıştır. Ayrıca yeni dönem için Batı’nın yeni diyalog partnerlerine ihtiyaç duyması özgür/özgün medyası bulunan Katar’ı cazip kılmıştır. Yine eski bir İngiliz sömürgesi olan bu ülkenin günümüz politikalarında ABD’nin etkisi de tamamen göz ardı edilemez. Askeri üslerine 1 trilyon dolar harcayarak Orta Doğu’da askeri faaliyetlerini bu ülke üzerinden yürütmesi, Katar’ın ABD için önemini göstermektedir. Lakin

³³ Katar Emiri, Mursi’nin Sisi tarafından devrilmesi sonrası Mısır’ın geçici Cumhurbaşkanı Mansur’u tebrik etmiştir. Dahası, Mısır hususunda Katar El Ceziresi ile Suudi el Arabiya kanalları birbirlerinin hükümetini suçlayamaya başlayınca, Katar Emiri El Cezire’ye uyarıda bulunmuştur.

Katar, ABD ile karşılıklı çıkar işbirlikleri geliştirmek (örneğin güvenliğinin sağlanması gibi), ulusal menfaatlerine uygun bağımsız politikalar izlemek, bu dış politik ereklere küresel ve bölgesel gelişmeleri iyi okumak istemektedir.

Gerek ekonomik gerekse siyasal anlamda reformlaştırmacı yaklaşım, ekonomik kalkınma, farklı coğrafyalardan (örneğin Japonya, İngiltere vb.), farklı kutuptan ülkeler (örneğin ABD, Rusya) ile geliştirilen çok yönlü ilişkiler, Katar'ın zikredilmesi gereken dış politik eylemleridir. Ülke, artan diplomasisi ile Suudi Arabistan, İran gibi bölgesel aktörlerle rekabet edebilmekte hatta kendine küresel pozisyonlar biçebilmektedir. Örneğin ABD-Afganistan-Taliban arasında arabuluculuk rolü oynamaya çalışması incelenesi bir durum arz etmektedir.

Buna karşın Katar'ın dış politikasının Orta Doğu'ya yönelik hareket tarzı ve çıkarımlarında ilkesellik düzleminde irdelenmesi gereken husus, bölge ülkeleri arasında Şii-Sünni gruplaşmasında tarafgir olup olmadığıdır; çünkü bu bağlamda bir "aidiyet" sorunu yaşadığı dile getirilmektedir. Hatırlatılmalıdır ki, bölgesel düzeyde etkili bir oyuncu olmak hedefleniyorsa, inisiyatif almak istenirken fazla zikzaklı algılanan politikalar ters etki yaratabilir, hatta izlenilen politikalar baştan sona revizyon gerektirebilir. Önümüzdeki süreç Katar'ın bu çerçevede politika çekmecesinden ne tür kararlar çıkaracağını gösterirken, hem bölgesel hem de küresel dengeleri yeniden gözden geçireceği bir dönem olabilir.

Orta Doğu'daki aktüel gelişmeleri küresel siyaset ve devletlerin politikaları bağlamında *jeopolitik* açıdan değerlendirmek daha isabetli okumalar sağlayacaktır. Küresel aktörler önceden tesis edilen bölgesel nüfuz alanlarının kaybedilmemesine, bölge aktörleri güvenlik-ekonomi-siyaset hatlarında alt etki ülkeleri ve grupları kaybetmemeye uğraş verirler. Arap Baharı gibi toplumların ya da alt gruplarının değişim çağrısının ana karakter olduğu tarih dönemleri üç boyutludur: ilerler, ilerlemez ya da geriye gider. Devletler bu üç ihtimali göz önünde bulundurarak politika yaparlar; A, B, C, D planları olmayan aktörün sıkıntıları çoğalacaktır. Unutulmamalıdır ki, demokratik talepler ve jeopolitik hesaplar iç içedir. Bu noktada "eski düzen-yeni talepler-küresel dengeler-bölge içi güç denklemleri" dörtlüsünde bir ülkenin inişli çıkışlı dış politik süreçlerini nasıl yöneteceğini bilip bilmemesi nirengi noktasıdır. Nihai olarak, dış politikada risk almak kadar tutarlılık ve uzun vadeli olabilme özelliği önem taşımaktadır. Arap Baharı'ndaki Katar dış politikasından çıkarılacak temel dersler bunlardır.

KAYNAKLAR

ABD DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, *ABD Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Dairesi Uluslararası İnanç Özgürlüğü 2012 Raporu*, <http://www.state.gov/documents/organization/208620.pdf> (27.9.2013)

ABDULLAH, Abdulkhaleq, "Repercussions of the Arab Spring on GCC States," *Arab Center for Research and Policy Studies Research Paper*, Mayıs 2012.

AL KUWARI, Ali Khalifa, "Thevisionsandstrategies of the GCC countriesfromtheperspectives of reforms: thecase of Qatar", *ContemporaryArabAffairs*, 5/1 (2012), s. 86-106.

ANSCOMBE, Frederick F.,*TheOttomanGulf*, Columbia UniversityPress, 1997.

ARI, Tayyar, *2000'li Yillarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.

ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

ATAMAN, Muhittin/DEMİR, Gülşah Neslihan, *Körfez Ülkelerinin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışları*, SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Sayı: 52, Ekim 2012, s.4-5.

BARAKAT, Sultan, 'TheQatari Spring: Qatar'sEmerging Role in Peacemaking,' *LSE KuwaitProgramme on Development, GovernanceandGlobalization in theGulfStates*, Temmuz 2012, No. 24.

BAŞKAN, Birol, "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Dış Politika Dinamizmi", *Akademik Ortadoğu*, Cilt: 7, Sayı: 12, (2012a), ss. 29-52, http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu13makale/birol_baskan.pdf (7.12.2013)

BAŞKAN, Birol, "Körfez'in İran Sorunu: Güvenlik İkilemi'nde Çoklu İlişkiler", *Akademik Ortadoğu*, Cilt:7, Sayı:2, (2012b), ss. 39-64, http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu14makale/birol_baskan.pdf (7.12.2013)

BBC Türkçe: "Afganistan: Taliban bayrağının inmesi yeterli değil", , 20 Haziran 2013 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130620_afghan_buro.shtml(18.9.2013).

BBC Türkçe: "İran korkusu silahlanma yarışı başlattı", 21 Eylül 2010http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2010/09/100921_mideast_arms.shtml, (12.8.2013)

BLANCHARD, Christopher M., "Qatar: Background and U.S. Relations", *CongressionalResearch Service*, 6 Haziran 2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL31718.pdf> (1.9.2013)

BORSZIK, Oliver, "AmbivalenteErfahrungen mit der 'Gestaltungsmacht' Katar", *GIGA-Focus 3* (2013), s. 1-8, http://www.giga-hamburg.de/dl/download.php?d=/content/publikationen/pdf/gf_nahost_1303.pdf (1.9.2013)

CIA, Word Factbook, 10 Eylül 2013 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>, (27.09.2013)

CLEVELAND, William L.,*A History of the Modern Middle East: Sources of ConflictandAccomodation*, Boulder: WestviewPress, 2004.

COLOMBO, Silvia, "Unpacking the GCC's Response to the Arab Spring," Sharaka, Temmuz 2012.

COOPER, Andrew F. / MOMANI, Bessma, 'Qatar expanded contours of small state diplomacy', *International Spectator: Italian Journal of International Affairs* 46: 3, (2011), s. 113-128.

ÇEVİKALP, Mesut, "Küçük dev: yeni aktör: Katar", *Aksiyon*, 18 Mart 2013, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-35093-kucuk-dev-yeni-aktor-katar.html> (14.8.2013).

DIRİÖZ, Ali Oğuz, Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası, Ortadoğu Analiz Mart 2009 Cilt 1 - Sayı 3, s. 61-67.

DÜNYA BANKASI, Dünya Bankası Veri Tabanı, <http://databank.worldbank.org>. (18.8.2013).

EAKIN, Hugh, 'The strange power of Qatar', *New York Review of Books*, 27 Ekim 2011, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2011/oct/27/strangepowerqatar/?pagination=false>, (04.8.2013).

FREEDOM HOUSE, Freedom in the World 2013, <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/qatar> (19.10.2013).

FROMHERZ, Allen J., *Qatar: A Modern History*, Georgetown University Press, 2012.

GULF NEWS, Bridge linking Bahrain Qatar put on backburner, <http://gulfnews.com/business/general/bridge-linking-bahrain-qatar-put-on-backburner-1.638172>, 8.06.2010 (19.9.2013)

GÜMÜŞ, Burak, "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Ortadoğu Politikası", *Electronic Journal of Political Science Studies; Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*; Cilt: 4, Sayı: 2 (2013), s. 75-99,

http://www.esbadergisi.com/images/sayi7/burak_gumus_akpnin_ortadoğu_siyaseti.pdf (7.12.2013)

HENDERSON, Simon, "Regime Change in Qatar," *Foreign Policy*, 14 Haziran 2013.

HENDERSON, Simon, "Regional Consequences of Qatar's Leadership Transition", The Washington Institute, 11 Haziran 2013.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 2009. *Yemen: Defusing the Saada Time Bomb*. Middle East Report No. 86, 27 May 2009.

İNAT, Kemal / GIELER, Wolfgang, *Foreign Policy in the Greater Middle East. Central Middle Eastern Countries*, Wissenschaftlicher Verlag Berlin, Berlin, 2005.

KAMRAYA, Mehran, "Mediation and Qatari Foreign Policy", *Middle East Journal* 65/4 2011, s. 539-556.

KATAR İSTATİSTİK KURUMU, <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (18.24.2012)

KATAR İSTATİSTİK KURUMU,
http://www.qsa.gov.qa/eng/population_census/2013/PopulationStructure_jan.htm (6.7.2013).

KAVAS, Ahmet, "Barış ile Çatışma Arasında Sıkışan Darfurlular", 8 Haziran 2013, <http://www.ordaf.org.tr/author/ahmetkavas/> (14.9.2013)

KAYA ERDEM, Burcu, "Ortadoğu'da 'Küçük' ama 'Önemli' Olabilmek: 'Katar' Örneği",

Akademik ORTA DOĞU, Cilt 4, Sayı 1, (2009), s. 27-58
http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu7%20makale/burcu_kaya.pdf

KHATIB, Lina, "Qatar'sforeignpolicy", *International Affairs* 89/2 (2013), s. 417-431, http://iis-db.stanford.edu/pubs/24060/INTA89_2_10_Khatib.pdf (8.9.2013).

KURŞUN, Zekeriya, Katar Emiri Şeyh Hamed İdareyi Neden Bıraktı?, 2 Temmuz 2013, <http://www.ordaf.org.tr/katar-emiri-seyh-hamed-idareyi-neden-birakti/> (5.9.2013)

KURŞUN, Zekeriya, *The Ottomans in Qatar: A History of Anglo-Ottoman Conflicts in the Persian Gulf*, Gorgias Press & The Isis Press, 2010.

LAMBERT, Jennifer, Political Reform in Qatar: Participation, Legitimacy and Security, Middle East Policy Council, <http://mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/political-reform-qatar-participation-legitimacy-and-security?print> (7.12.2013)

LEGRENZI, Matteo, *The GCC and the International Relations of the Gulf. Diplomacy, Security and Economy Coordination in a Changing Middle East*, London and New York, I.B. Tauris, 2011.

MAZZETTI, Mark / CHIVERS, Christopher John, "Powerful missiles from Qatar sent to Syrian rebels", *Boston Globe*, 29 Haziran 2013, <http://www.bostonglobe.com/news/world/2013/06/29/sending-missiles-syrian-rebels-qatar-muscles/cwud7bKcQgptno2P7QgNsO/story.html> (2.10.2013)

MERT, Nuray: Katar'ın dünü bugünü, 29 Nisan 2008, *Radikal* <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254273>, (2.9.2013)

NIETHAMMER, Katja, "Katar als arabischer Konfliktmediator: Neuer Hoffnungsträger oder Gernegroß?", *GigaFocus* 8 (2010), s. 1-8. http://www.giga-hamburg.de/dl/download.php?d=/content/publikationen-/pdf/gf_nahost_1008.pdf (1.9.2013)

OKTAV, Özden Zeynep, "Arap Baharı ve Türkiye-Körfez Devletleri İlişkileri", *Ortadoğu Analiz*, 5/51 (Mart 2013), s. 69-78.

OWEN, Roger, *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, London: Routledge, 2004.

ÖZTÜRKLER, Harun, "Katar Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, Eylül 2012 - Cilt: 4 - Sayı: 45, s. 77-83.

RADİKAL: "Sudan, Çad'da darbe peşinde", 14 Nisan 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=184357>, (20.9.2013)

ROBERTS, David B., 'Understanding Qatar's foreign policy objectives', *Mediterranean Politics* 17: 2, (Temmuz 2012), s. 233-239.

ROBERTS, David B., "Behind Qatar's Intervention in Libya", *Foreign Affairs Snapshots*, 28 Eylül 2011, <http://www.foreignaffairs.com/articles/68302/david-roberts/behind-qatars-intervention-in-libya> (22.8.2013).

STEINBERG, Guido, "Qatar and the Arab Spring, Qatar and the Arab Spring, Support for Islamists and New Anti-Syrian Policy", *SWP Comments* 2012/C 07, Berlin, February 2012.

STEVENS, Michael, "Ashura in Katar", 26 Aralık 2012, <http://www.opendemocracy.net/michael-stephens/ashura-in-qatar> (27.09.2013)

TESFA-YOHANNES, Athina W., "Turkish-Qatari Relations in a Post-Conflict Neighborhood", *Bilgesam*, 30 Aralık 2011, http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=447:turkish-qatari-relations-in-a-post-conflict-neighborhood&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=147 (1.9.2013)

TUDOROIU, Theodor, "The Arab Spring: last episode of the Cold War", *Contemporary Politics*, 19/3 (2013), s. 304-320.

ULUSLARARASI PARA FONU, 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx> (10.8.2013)

WALKER, Martin, "The Revenge of the Shia", *The Wilson Quarterly*, 2007, S. 1, <http://gees.org/documentos/Documen-02311.pdf> (27.9.2013)

WOERTZ, Eckart, "Qatar and Europe's Neglect of the Gulf Region", in *Notes Internationals CIDOB*, No. 46 (February 2012), http://www.cidob.org/en/publications/notes_internacionals/n1_46/qatar_and_europe_s_neglect_of_the_gulf_region (16.8.2013).

ZAHLAN, Rosemarie Said, *The Making of the Modern Gulf States*, Ithaca Press, 1998.

ZAYANI, Mohamed, Çev. Erbil, Gamze, *El Cezire Olayı: Yeni Arap Medyası Üzerine Eleştirel Perspektifler*, İstanbul, Versus Yayınları, 2006.